

Проф. др Владета ЈЕРОТИЋ*

ЕВА И БОГОРОДИЦА МАРИЈА

Сагрешењем првих људи, Адама и Еве (реч Адам на хебрејском је појам за човека уопште), отпочео је циклус биолошког рађања и размножавања људског рода. Непослушност Евина, а одмах потом и Адамова, Божије заповести да не једу плодове са "дрвета познања добра и зла", непослушност која је уследила преваром првих људи од стране Луцифера (у рајском врту приказан Еви у виду Змије заводљивог људско-анђелског лика, верно приказан на једној Масачијевој слици у Фиренци), произвела је истеривање Адама и Еве из раја, рађање жене "у мукама", а онда и умирање, смрт. Загонетка до загонетке, тајна до тајне! Како је Бог одредио да се мушкарац и жена размножавају пре "пада у грех", да ли су њихова тела била истоветна са оним после греха, да ли је човек створен од Бога да буде бесмртан, или на други начин смртан? Подсећамо се речи са почетка 4 главе књиге Постања у којој се каже: "Иза тога Адам позна Јеву жену своју" (после сагрешења првих људи и њиховог изгнанства из Еденског врта). А како је "познавао" Адам своју жену Еву пре сагрешења?

Да оваква и слична питања скопчана са 1. и 2. главом књиге Постања нису плод само интелектуалних спекулација, довољан су нам показатељ свети Оци хришћанске Цркве који су постављали оваква питања и на њих, само неки, у мистичном просветљењу промуцали и могући одговор. Ми се њима у овоме чланку нећемо бавити, остаћемо привремено на Еви и њеној многомиллијардитој деци коју Ева и даље "у мукама" рађа, а и чија се деца с муком роде, модра, готово без даха, полуслепа, пошто су прошли (ако су прошли) кроз мрачни теснац мајчине материце. Већ је овакав начин рађања, рекло би се, довољан разлог да човек постане "биће страха" створење "бачено у свет", одређено да умре. Како пронаћи смисао у биолошком рађању Еве, рађању које је предодређено за умирање, док је и сам живот, често, постепено дуго и мучно умирање? Са страхом се рађамо, са страхом умиремо, некад у страху прове-

* Аутор је редовни члан Српске академије наука и уметности, Београд.

демо цео живот, оно мало задовољстава до којих се докопамо, скупо плаћамо.

Није могуће зборити о Еви, а да се не говори о Адаму. У 1. глави књиге Постања, каже се: "мушко и женско створи их", док у 2. глави Постања стоји: "није добро да је човјек сам". Непојамно обиље Божије енергије не ствара нигде у васиони, а ни на Земљи, усамљене јединке. И најпростија ћелија у неком живом организму, биљном, животињском, људском, у сунђеру, инсекту или бактерији (вирусу), "хоће да се умножи", хоће вечно да живи. Све живо потиче из живог, говорили су стари Римљани. Ако човек упорно и доследно хоће да прати ток своје мисли о животу, немогуће је да не стигне до два једино могућа, а супротна закључка, уколико му је, наравно, до закључка, а не увек до нове отворености питања, стало. Све оно што као људи можемо да видимо, чујемо, додирнемо, осетимо и мислимо, у нама самима, на Земљи и у космосу, дело је Неког или Никог. Ако тог Неког назовемо Богом, а Никог назовемо никоговићем, ништа, случајем, апсурдом, онда смо као људи-мученици мисли стално у "граничној ситуацији" избора: за меон-слободу, апсолутну, а бесмислену слободу (неки философи без мистичног Бемеа, Сартр, Кирилов из романа Достојевског, Kamiјев "странац", Ничеов Заратустра без персијског Зороастра!), али за слободу Христове благодати, слободу у којој "закон нема више власти", јер је Христос "Свршетак закона" (апостол Павле), али у којој више нема "ни мушког ни женског". А дотле? Мушко тражи женско и женско мушко. Зашто? Ради грешне насладе, ради размножавања, да би нестали један у другом (обострани оргазам у љубави!) и постали Ј(ј)едно?

Скоро генијални, а болесни Ото Вајнингер, за пријатеље који су га знали, дубоко религиозан човек, затражио је од мушкарца нешто невероватно: да само платонски воли жену јер ће је само тако спасти! Полно размножавање било му је одвратно. Мора да се и он упитао непрекидним питањем верника свих религија света: Какво је размножавање бог наменио човеку "на почетку"? Зар не, као и сваком другом живом бићу у природи (ако изузмемо ретку појаву партеногенезе): спајањем мушког семена са женским јајетом! Да, али шта је са појудом при томе спајању? Да ли је она грешна или "природна" (које природе, примарне или оне после "пада")? И ко осећа полну страст: само мушкарац, или и жена? Само понекад или никад жена? Шта је са појмом "фригидне жене", изгледа ни мало ретке појаве у женском роду? И жена без страсти, "хладна жена", нормално зачиње и рађа дете.

Разграњавањем мисли стигли смо опет до Еве. Пошто је сагрешила (прва, пре Адама), ето јој вечне казне док је људи на Земљи. У мукама рађа, пре тога без страсти зачиње, чува кућу и децу ("жртвује се"), послужује у свему мужу који је "глава куће", па и његовој (а не и њеној) "наслади". Није ли то била слика, идеал и стварност патријархалног мушкарца од увек, или, вероватније, од када је отпочело доба патријархата? А када је патријархат започео: од када је Ева изашла из Адамовог ребра, према јудеохришћанском приповедању, односно, Атина из Зевсове главе, према грчком миту? Данашња жена - истина (за сада) само у за-

падноевропској цивилизацији (беле расе) - побуњена је жена, *la femme en révolte!* Да ли то она неће више да буде Ева, она, малочас описана, из доба дугог патријархата? Изгледа баш тако. А шта хоће да буде, зна ли она то? Можда Марија?

II

Велики Ганди рекао је једном нешто значајно о жени и мушкарацу: "Да није мушкарац у својој слепој себичности скршио женину душу и да она није подлегла уживањима, свету би показала бескрајну снагу скривену у себи". Ове Гандијеве речи помало подсећају на онај немогући (раније овде спомињани) Вајнингеров захтјев упућен мушкарацу. Немогућ зато што је, тражењем да се мушкарац уздржи од полних односа, Вајнингер хтео да убрза крај света. Ваљда се зато Ото Вајнингер "превремено" убио - највероватније полно чедан. А требало је, можда, да постане или хришћански монах (пред крај живота прешао је из јеврејске у хришћанску религију, по свој прилици узалудно), или да се ожени! Ото Вајнингер, међутим, назрео је истинитост Христових речи када је Христос одговарао на провокативно питање садукееја о васкрсењу мртвих и оностраном положају жене која је имала седам мужева (седморо браће). Христос је одговорио једино очекиваним одговором: с оне стране, нити се женимо, нити удајемо, него живимо као анђели! Да ли смо ако смо заслужили да живимо као анђели, уз додатно питање (не моје оригинално, већ хришћанских духовника из ранијих векова): Како се анђели размножавају?¹

Не бих се усудио да уђем у сложену расправу о "небеској и црквеној хијерархији" из дела Псеудо-Дионисија Ареопагите из 5. века, кога је изненађујуће оштрој критици подвргао Јован Мајендорф (види "Отачник", бр. 1. Врњачка бања, 1996).

Морамо да оставимо по страни расправу о томе да ли је и зашто мушкарац, још у далекој прошлости, или можда "тек" од времена патријархата, поступао према жени онако како је изгледало и њему и његовој жени и њиховој деци "природно" да поступа (зашто се онда жена на крају 20. века побунила против таквог понашања мушкараца?), већ се упитајмо: шта је са Евиним (жениним) материнством. Ако је Ева, прва грешница кажњена да у мукама рађа, да је муж буде "над главом" (а она да га, попут змије, за пету уједа?) и да заједно са породом и мужем умире, није ли материнство Евино представљало њено искупљење пред Богом? Не знам колико су оправдане сумње савремених антрополога у постојање онога што се зове "матерински инстинкт", а ни Вајнингерова подела жена на мајке и проститутке није убедљива. Изгледа ипак у стварности вероватно да није свака жена и добра мајка (а шта је онда она: амазонка, хетера, посредница, девица?). Не улазимо у разлоге овакве стварности, распрострањене нарочито данас, на крају 20. века, када имамо зби-

¹ Ако се уопште размножавају, није ли Бог можда хтео да се и људи тако размножавају?

ља бројне примере (да ли опет само у западноевропској цивилизацији?) стварно рђавих мајки. Да ли је за овакав пораст броја рђавих мајки у нашем веку - како ћемо поуздано знати, без непотребне патријархалне идеализације, какве су мајке биле у ранијим вековима и у другим, ван-хришћанским цивилизацијама? - опет одговоран мушкарац? Можда.

Тренутак је у овом нашем досадашњем излагању о Еви и Марији да се окренемо лицу богородице Марије. О рђавој Еви која везује на болестан начин децу за себе и тако наставља "прародитељски грех" инцестуозно-племенске припадности, о "прождрљивој" или "кастрирајућој" мајци и жени, посесивној, болесно амбициозној, према мужу "хладној", а према деци "врућој", савремена динамичка психологија и психотерапија већ је изнела довољно убедљивих примера из праксе, не без извесних позитивних резултата у вођењу стручне психотерапије са оваквим женама или и њиховим мужевима и децом (савремена брачна и породична психотерапија). Можемо се питати: како је дошло до таквих деформација "материнског инстинкта" код оваквог типа "рђаве Еве" (под претпоставком да је овај инстинкт збиља присутан код сваке жене). А шта рећи за материнство "добре Еве", жене-мајке?

Као што верујем да је Исус Христос једини Месија света, Спаситељ свих људи на Земљи, да је Његову крв са Крста упила сва Земља и сви народи на њој рођени од пре две хиљаде година, тако верујем да је јеврејска девица Марија, изабрана од Бога да постане чудесним зачећем од Духа Светога, не само мајка Богочовека, Исуса Христа, већ је "христородица" и "богородица" Марија постала Мајка свих људи, као што је постала Мајка Цркве (и према оцу Јустину Поповићу из његове "Догматике" III део и према римокатоличким толозима!), једина Жена-Посредница између људи и Христа (преко њихових усрдних молитава упућених Богородици Марији). Богородица Марија је тако постала, Божијом намером, најсублимнији лик Жене у историји људског рода; тако се и објашњава оправдано обожавање Богородице Марије и у православној и у римокатоличкој Цркви, која, ако и није постала четврта хипостаза у Светом Тројству, Она је стална Утешитељица, Путеводитељица, Заштитница и Брза Помоћница људског рода (ово су само нека имена која се стављају уз Богородицу Марију и уз иконе Њој посвећене). Жалост је наша велика због наше протестантске хришћанске браће и сестара који још од Лутеровог времена, у 16. веку, одбијају да поверују у Богородицу Марију, одбијајући да славе њен култ.

Могли бисмо да закључимо нашу досадашњу расправу о Еви и Богородици Марији овако: Ева је биолошка, а Марија духовна Мајка људи. Једна рађа друга препорађа. Марије нема без Еве. У свакој жени, од времена Благовести арханђела Гаврила, скривена је Марија. Ако је до времена Богородице Марије и Исуса Христа Ева била без Божије благодати, јер је као и Адам изгнана из "раја", од времена васкрслог Христа и Она је васкрсла у жени, Еви, њен првобитни, прегреховни Лик. Тако је постало могуће свакој хришћанки која је истински, целим бићем својим поверовала у страдалног и васкрслог Христа да, верујући, такође свим бићем својим, у страдалну и вазнесену Богородицу Марију, и сама у се-

би, сопственом индивидуацијом и обожењем, постепено мења Еву у Марију, биолошку мајку у духовну. Добра Ева која је открила или постепено открива Марију у себи, и када постане жена мужа кога воли, и мајка њихове деце - откриће Марије у жени не мора, а може да је одведе чедном аскетском животу - ослобађа децу претеране везаности за себе (јер деца нису њена већ Божија, деца слободе), одваја их од себе када за то дође време (правовремена сепарација, рекли би психолози), омогућавајући тако и њима, деци својој, да стекну обожен однос према Богородици Марији. Било да је у питању мушко дете овакве мајке, преображене Еве, које ће преко такве мајке открити и развити женски лик у себи, позитивну Аниму, и онда остварити срећан брак у коме ће икона Богородице Марије грејати и једног и другог супружника, било да онаква мајка одгаји женско дете, у коме ће такође бити пробуђена Анима-Марија, а и срећно развијен анимус ако се одлучи за брак (искупљени Адам) - у оба случаја Човек (мушкарац и жена), искупљени су. Адам и Ева, искупљени и преображени нови Адам (Христос) и нова Ева (Богородица Марија), заједно проживљавају на Земљи хришћански брак, или (у манастирима) "мистичко венчање" (овакво "венчање" остварује и генијални стваралац у своме делу), да би потом, када им земаљско време истекне, *заједно* прешли у *нови* еон оностраног (човеку тешко замисливог) бесмртног Живота.

Academician Vladeta JEROTIĆ

EVE AND THE VIRGIN MARY

The Summary

Eve is the biological and Mary the spiritual Mother of the human race. One gives birth, the second rebirth. There is no Mary without Eve. Since the time of the Annunciation of Archangel Gabriel, there is hidden in every woman Mary. What will prevail in modern woman – the good or the evil Eve, the mother of mankind or the Mary who gives birth to a spiritual people – is determined by family upbringing, general social conditions, and the role of Christ's Church in the world. The feminist movement in the Western world indicates the possibility of the biological, social, and spiritual transformation of women (both Eves and Marys) in the future.